

Каторжна (стислий переказ)

Борис Грінченко

Усі звали її "каторжною". І мачуха кричала на неї, і мачушині діти, навіть власний батько (який часто пив). А хлопці та дівчата на вулиці як звали, то також все ж із додатком: "Ота каторжна Докія..."

Та й було за що. В сім років у неї з'явилася мачуха, Докія дивилася на неї з-під лоба. Що би мачуха не просила зробити — нічого до пуття не зробить: або поб'є що, або наплута, накруте й не так зробить. Сварила її мачуха, била. Та вона така: хоч ти її вбий, від неї слова не почувеш і ніколи не плаче! Уся в матір.

А до батька яка вона? Ще як мати її жива була, так тоді тільки до неї й мостилася, та вдвох усе плакали.

А з мачушиними дітьми що вона виробляла? Мало вона їх била та штовхала?

Зла вона була, на всіх зла! І всі їй були вороги, й вона всім ворог, каторжна, та й годі!

І все ховалася від людей. Піде в садок, аж у гущавину, та й сидить. Діти мачушині якось побачили, як пішла вона до куща калини, сіла під ним, головою до його припала, і руками його обхопила, й каже: "Калинонько моя червоная, рідна моя матінко! Покрий мене своїм листоньком зеленим, своїми ягідками червоними! Одна ти в мене рідная, улюблена!" Каже, а сама плаче...

А плакала вона тому, що в неї не камінь у грудях був, а маленьке дитяче серденько! І те серденько дуже хотіло любити! Але ж кого?

Недоброго і п'яного батька, чи мачушиних дітей, яких мачуха любити не давала...

Поплаче біля калини, втре обличчя, і вийде на окрики мачухи знову така, справжня каторжна, що її нічим не дошкулиш — ні словом, ні ломакою.

Якось засиділась Докія під калиною, і не почула, як мачуха її кликала. Уже тоді почула, як мачуха знайшла її в гущавині і потягла за колосся в хату. "Стривай же ти, каторжна, я тобі дам, як тікати під роботи під свою калину!" Вхопила мачуха сокиру й побігла в садок. Докія кинулась, себе не пам'ятаючи, пробігла садок, добігла до гущавини і стала між калиною і мачухою. "Не займайте моєї калини!" — кричить.

Очі її горіли, а щоки були білі-білі; груди так і здималися. Та здорова мачушина рука відкинула геть маленьку дівчинку. Сокира рубонула, жалібно хряснула цівка калинова, і впала стеблина, тремтичи листом. Дівчина кинулась до мачухи, цілувала її руки, затуляла своїм тілом останні калинові стеблини...

Так росла Докія: без милування, без жалування, без ляльок, без дитячих іграшок, без калини...

Минули роки. Із маленької дівчинки виросла доросла дівчина. Та життя їй не перемінилося. Лише вираз на обличчю тепер неначе злагоднів. А зробила ту відміну страшна журба, що гнітила їй душу, виявлялась і на обличчі.

Дві думки не давали їй спокою: "За що мене так мучать?", та: "Хіба я гірша від

інших?" Вона не могла ще зрозуміти, що іноді сама була винна. І вона винувала людей за все: за свої муки й сльози, за своє дитинство, за все. І люди були справді винні. Одні пекли її, мучили. Другі не хотіли зрозуміти її мук, а тільки глузували з неї. І вона це все терпіла і не знала, чим пособити собі.

І тоді зажадало її серце помсти. А втім серце її не було жорстоке, воно вміло любити і співчувати іншим людям.

II

Одного разу мачуха послала її до тітки Одарки по глечик. Увійшла Докія в хату, — аж там шахтарі. Усі в червоних сорочках навипуск, у чоботях з вимережаними халявами, з пістонами та з китицями, у сукняних чумарках. Усі веселі, один на гармонію грає, а ті пісні шахтарської співають. А той, що на гармонії грав, — ну дуже гарний був... Не встигла Докія й добри вечір сказати, вже він як кинеться до неї, та й обняв. Вона його пхнула, а сама навітки. Наздогнав, в обличчя дивиться, каже, яка вона гарна. А вона втекла додому. Мачусі сказала, що глека Одарка не дала.

Але з того дня втратила вона спокій. Кожну суботу бігала до Одарки, заглядала у вікно — чи там він. А його все не було.

Коли в неділю смерком іде вона левадою хмизу набрати, аж хтось:

"А здорова, дівчино! Чия ти? " Глянула — він! Так на їй і затрусилось усе. Він за руку її взяв, вона хотіла бігти. А він не пустив. Обняв та як пригорнув... Нічого вона вже потім не знала, нічого не чула, ні того вечора, ні другого дня,— нічого! Тільки чула, як їй на губах його поцілунки горіли.

Тож покохала вона, її серце нарешті знайшло кого любити і віддалось... Ні про віщо вона не думала тоді: нехай б'ють і лають — байдуже!

Прийшла весна, минуло літо. Світ став для Докії милий, веселий та красний, серце її розцвіло. Зустрінеється з ним— ніч їй мала, не наговориться, не намілується. Ох, любила ж вона! Так любила, що всю душу віддала і назад не думала брати.

III

Згодом Семен став невеселий: "Не все ж цілуватись, не довіку ж обніматись!"

А вона: "Ох, Семене, що-бо ти сказав! А я б умерла коло тебе... Як покинеш ти мене — загину без тебе..." Та й упиласть устами йому в уста...

Та він одірвався, перестрибнув через тин, кинув: "Прощай!", та й пішов улицею... І більше вже не прийшов...

Якось дівчата на вулиці сказали, що він уже давно до Пріськи ходє. Вона не повірила, вирішила сама перевірити. І перевірила, сама почула, як казав: "І чого вона, каторжна, так до мене в'язне?"

Отож і йому вона каторжна стала. А як вона його любила! Боже, як любила!.. І він зрадив. І він такий, як усі. О, прокляті!

Ввійшла вона в хату, не звертаючи уваги на питання батька, узяла сірники — та знову геть, знову пробігла вулицею. Перелізла на город до Одарки і зайшла ззаду, щоб ніхто не бачив. Знайшла сухої соломи, згребла її в купку під очеретяною стінкою і запалила. Солома затлілась і почала горіти нарешті.

І Докії згадалася пожежа, що вона бачила, — ух, страшно! Так і тут буде. Але там ніхто не згорів, а тут усі згорять... І Санька згорить? Санька — маленька дівчинка, дочка досвітчаної матері... Господи! За віщо ж? За віщо вона спалить її? Це ж гріх! Людину спалить живу. Та й не її саму. Господи, може, все село займеться! Вона кинулась до вогню, хотіла затоптати його ногами. Але він горів. А їй уже вчувалося, як Санька кричить: "Докійко, рятуй!..."

Все закрутилось їй у голові. Червоне полум'я одно перед нею. Воно пекло її, на їй займалась одежа. Але вона того не чула. Вона хапала руками вогняну соломку, підгортала під себе і силкувалася гасити. Але вже вся одежа горіла на ній. Тоді, не знаючи, що робити, вона скрикнула: "Рятуйте, хто в Бога вірує! Рятуйте!" — і більше нічого вже не пам'ятала...

Очі вона розплющила вже дома. Де вона і що з нею, — того вона не розуміла. Її врятували парубки та дівчата, вибігши на її крик та погасивши пожежу. Страшно вона мучилась, їй все здавалося, що вона гасить пожежу...

* * *

Вона зрозуміла, що вмирає. Біля неї стояв лише батько. Вона сказала: "За що? Господи, Боже мій! За що?" Підвелася і, скрикнувши, впала знову на подушку. За кілька хвилин вона була мертва. Її поховано, і ніхто не пожалів її. Вона всім осталась каторжною. Санька тільки плакала.